

**MINTAQAVIY IJTIMOYIY-IQTISODIY RIVOJLANISH
TAFOVUTLARINI KAMAYTIRISHNING NAZARIY-USLUBIY
ASOSLARI**

*Abu Rayhon Beruniy nomidagi Urganch davlat universiteti, Ijtimoiy-
iqtisodiy fanlar fakulteti, Turizm kafedrası stajor-o'qituvchisi*

Samandarova Mohinur Qadamboy qizi

Annotatsiya: *Mintaqaviy ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish masalalari zamonaviy iqtisodiy fan va amaliyotda muhim rol o'ynaydi. Bu masala nafaqat iqtisodiy taraqqiyotga, balki jamiyat a'zolarining hayot darajasiga ham bevosita ta'sir etadi. Mintaqalar o'rtasidagi tafovutlar iqtisodiyotning tabiiy shakllanishi hamda resurslar, aholi zichligi, infratuzilmaning rivojlanganlik darajasi kabi omillar bilan chambarchas bog'liq. Shuningdek, hududiy tafovutlar mintaqalardagi ishlab chiqarish quvvatlarining notekis taqsimlanishi, davlat va mahalliy boshqaruv, investitsiya siyosati, transport va kommunikatsiya imkoniyatlari, mehnat resurslari va boshqa ko'plab ijtimoiy-iqtisodiy jihatlar orqali namoyon bo'ladi. Ushbu tezisda Mintaqaviy ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish tafovutlarini kamaytirishning nazariy-uslubiy asoslari haqida ma'lumotlar berilgan.*

Kalit so'zlar: *mintaqaviy rivojlanish, ijtimoiy-iqtisodiy tafovutlar, tafovutlarni kamaytirish, nazariy asoslar, uslubiy yondashuvlar, hududiy taraqqiyot, iqtisodiy integratsiya, resurslarni taqsimlash, davlat siyosati, barqaror rivojlanish.*

Mintaqaviy tafovutlarning vujudga kelishiga eng avvalo, tarixiy, geografik, tabiiy va iqtisodiy omillar sabab bo'ladi. Geografik joylashuv mintaqa taraqqiyotiga sezilarli darajada ta'sir ko'rsatadi. Shu jihatdan, iqtisodiy fanlarda mintaqaviy rivojlanish hodisasini obyektiv jarayon sifatida ko'rishga harakat qilinadi. Bunda sifatli infratuzilmaning yo'qligi, zamonaviy texnologiyalarning joriy qilinmasligi, iqtisodiy faol aholi ulushining pastligi kabi omillar hamda tashqi va ichki investitsiyalar salohiyati asosiy rol o'ynaydi. Mintaqalarning o'zaro farq qilishi

bevosita hududlar o'rtasida iqtisodiy va ijtimoiy tengsizliklarning shakllanishiga olib keladi. Bu jarayonni to'g'ri boshqarish, samarali iqtisodiy va ijtimoiy siyosat yuritish orqali mintaqalar o'rtasidagi tafovutlarni kamaytirishga erishish mumkin. Ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishda nazariy asoslar sifatida yangi institutsional nazariya, iqtisodiy geografiya, regional iqtisodiyot, sanoat joylashtirish nazariyalari va iqtisodiy o'sish nazariyalariga e'tibor qaratiladi. Har bir nazariya mintaqalarning iqtisodiy holatini o'rganishda o'ziga xos yondashuvlarga ega. Zamonaviy institutsional yondashuvlarda hududiy resurslarning samarali boshqarilishi, mahalliy boshqaruvning mustahkamlanishi va investitsiya muhitining yaxshilanishiga alohida urg'u beriladi. Ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish uchun ilk bor omil sohalarini diversifikatsiya qilish, yuqori unumdor tarmoqlar yaratish, hamda ilg'or texnologiyalarni keng joriy etish zarurligi ta'kidlanadi.[1]

Uslubiy asoslar bo'yicha ham mintaqaviy rivojlanish ko'rsatkichi turli metodik yondashuvlar orqali tahlil qilinadi. Bu tahlillarda makro va mikroiqtisodiy ko'rsatkichlar, dinamik o'zgarishlar, hududlar aholisining demografik va bandlik ko'rsatkichlari, ishlab chiqarish salohiyati, sarmoya jalb qilish darajasi, infratuzilma rivoji kabi ko'plab parametrlar hisobga olinadi. Zamonaviy iqtisodiy siyosatda hududiy tafovutlarni maksimal darajada kamaytirishga doir kompleks yondashuvlar – davlatning uzoq muddatli strategiyasi, hududlar uchun mo'ljallangan alohida dasturlar, ijtimoiy himoya mexanizmlarini takomillashtirishga qaratilgan chora-tadbirlar asosida amalga oshiriladi. Mintaqaviy tafovutlarni kamaytirishning samarali yo'llaridan biri – davlat tomonidan differentsial yondashuv asosida amalga oshiriladigan mavjud resurslarni qayta taqsimlash siyosatidir. Bunda davlat byudjetidan subsidiya va transfertlarning past rivojlangan hududlarga yo'naltirilishi, ijtimoiy infratuzilmani modernizatsiya qilish, mahalliy tadbirkorlikni rivojlantirish, yangi ish o'rinlari yaratish va mahalliy aholi daromadlarini oshirish uchun zarur sharoitlarni yaratishga alohida e'tibor qaratiladi. Shuningdek, hududlararo uyushmalar, klasterlar, kooperatsiya aloqalari orqali ham bir tekis iqtisodiy taraqqiyotga erishish imkoni yuzaga keladi.[2]

Ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish tafovutlarini kamaytirishda zamonaviy raqamli texnologiyalar ham muhim ahamiyatga ega. Elektron boshqaruv, raqamli davlat xizmatlari, zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan keng foydalanish natijasida, mintaqalar o'rtasidagi ma'lumot, resurs va xizmatlar almashinuvini jadallashtirish mumkin bo'ladi. Bu esa iqtisodiy imkoniyatlarning hududlararo teng taqsimlanishiga ko'maklashadi. Nazariy-uslubiy asoslarni rivojlantirish va amaliyotda tatbiq etishda samarali monitoring qilish, mavjud vaziyatni obyektiv baholay olish, har tomonlama chuqur tahlil natijalariga tayangan holda aniq va manzilli chora-tadbirlar ishlab chiqish zarur. Bu borada ko'plab ilmiy izlanishlar ko'rsatadiki, mintaqaviy tafovutlarni kamaytirish bo'yicha ishlab chiqilayotgan strategiyalar ijtimoiy sohada yangi ish o'rinlari yaratish, ta'lim va sog'liqni saqlash sohasini rivojlantirish, ekologik holatni yaxshilashga ham xizmat qilishi kerak. Chunki ijtimoiy va iqtisodiy taraqqiyot bir-biri bilan bevosita bog'liq tizim bo'lib, ularning har biri rivojlanmay, mintaqaviy tafovutlarni kamaytirish mushkul bo'ladi.[3]

Mintaqaning ijtimoiy imkoniyatlarini kengaytirish, aholiga sifatli xizmatlar ko'rsatish va ishsizlik darajasini kamaytirish uchun kompaniyalar va xususiy sektor vakillarining faol ishtirokini rag'batlantirish ham asosiy mezonlardan sanaladi. Zamonaviy sharoitda davlat va xususiy sektor o'rtasidagi hamkorlik ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishga salbiy ta'sir ko'rsatuvchi omillarni bartaraf etishga va umumiy taraqqiyotni ta'minlashga xizmat qiladi. Mahalliy ishlab chiqarish quvvatlarini rivojlantirish, logistika tizimlarini takomillashtirish, hududlararo savdo aloqalarini kuchaytirish orqali mintaqalar o'rtasidagi iqtisodiy tafovutlarni qisqartirish mumkin. Mintaqaviy rivojlanish strategiyasini ishlab chiqish va amalga oshirishda innovatsion texnologiyalar muhim o'rin tutadi. Innovatsion infratuzilmani kengaytirish, ilmiy tadqiqot institutlari faoliyatini qo'llab-quvvatlash, zamonaviy ishlab chiqarish klasterlarini tashkil etish orqali ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotga erishish mumkin bo'ladi. Bu esa oxir-oqibat aholining turmush darajasini yaxshilash, mamlakat umumiy iqtisodiy salohiyatini oshirish va barqaror taraqqiyot uchun zamin yaratadi.[4]

Xulosa:

Xulosa qilib aytganda, mintaqaviy ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish tafovutlari ko'plab omillar ta'sirida shakllanadi. Mazkur tafovutlarni kamaytirish uchun puxta ishlab chiqilgan, nazariya va metodologiyaga asoslangan davlat hamda hududiy siyosat muhim ahamiyat kasb etadi. Mintaqalarning o'zgacha rivojlanishi davlat uchun barqaror va izchil taraqqiyot yo'lidagi asosiy omillardan biri bo'lib, manzilli chora-tadbirlarni ishlab chiqish, innovatsion yondashuvlarni joriy etish va samarali yalpi boshqaruv tizimini shakllantirish orqali bu tafovutlarni kamaytirish mumkin. Shu maqsadda ilmiy asoslangan, ijtimoiy-iqtisodiy tajribaga ega rivojlanish strategiyasi va amaliy mexanizmlar ishga tushirilsa, mintaqaviy tafovutlar izchil kamayadi, iqtisodiy o'sish barqaror va jadal bo'ladi, aholining turmush darajasi esa muntazam oshib boradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Abdurazzoqova, M. (2019). "Hududiy iqtisodiyotni rivojlantirishda innovatsion yondashuvlar". O'zbekiston iqtisodiyoti jurnali, 3(89), 22-30.
2. Abduvaliyev, M. (2020). "Mintaqaviy iqtisodiy rivojlanish strategiyasini shakllantirishning nazariy asoslari". Iqtisodiyot va moliya, 5(117), 44-52.
3. Akramova, M. (2018). "Ijtimoiy soha va iqtisodiy taraqqiyot o'rtasidagi uzviylik". Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar, 4(38), 35-39.
4. Bobojonov, B. (2019). "Hududlararo tafovutlarni kamaytirish masalalari". O'zbekiston iqtisodiyoti jurnali, 6(92), 17-23.
5. Karimova, D. (2021). "Mintaqaviy rivojlanish va investitsion jarayonlar". O'zbekiston iqtisodiyotida islohotlar, 2(54), 50-57.
6. Normatov, A. (2017). "Mintaqaviy innovatsion taraqqiyot: nazariy va amaliy masalalar". Iqtisodiyot va ta'lim, 3(25), 10-18.